

CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN XÂY DỰNG CÔNG TRÌNH BÁCH KHOA THƯ DU LỊCH TỈNH QUẢNG NINH

NGUYỄN HUY BÌNH *

Tóm tắt: Việc tiến hành biên soạn công trình *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh* là một hoạt động khoa học, nhằm hệ thống hóa nguồn tài liệu về du lịch Quảng Ninh theo cấu trúc và phương pháp của bách khoa thư. Công trình sẽ góp phần cung cấp thông tin tri thức một cách khái quát về lĩnh vực du lịch của Quảng Ninh. Việc tổ chức biên soạn *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh* sẽ dựa trên cơ sở lý luận về du lịch học, bách khoa thư học và trên cơ sở thực tiễn đang đặt ra đối với Quảng Ninh. Trên cơ sở đó, các soạn giả sẽ có kế hoạch cụ thể và từng bước thực hiện theo quy trình biên soạn bách khoa thư. Về cơ bản, quy trình thực hiện biên soạn bao gồm việc xây dựng cơ sở dữ liệu, lên bảng mục từ, biên soạn mục từ, hoàn chỉnh mục từ và xuất bản.

Từ khóa: Cơ sở lý luận, cơ sở thực tiễn, bách khoa thư, du lịch, Quảng Ninh.

Abstract: Compiling a *Tourism Encyclopedia of Quảng Ninh Province* is a scientific activity in order to systematize the materials about the tourism of Quảng Ninh province according to the structure and method of encyclopedia. The Encyclopedia will contribute to generally

providing knowledge information on the tourism of Quảng Ninh. Compiling the *Tourism Encyclopedia of Quảng Ninh Province* bases on the theoretical basis of tourism, encyclopedia and practical basis of Quảng Ninh province. Thus the compilers will have a specific plan to implement according to the process of compiling encyclopedia. Basically, the process of compiling encyclopedia includes building the database and list of entries, compiling and completing entries, and publishing.

Keywords: Theoretical basis, practical basis, encyclopedia, tourism, Quảng Ninh.

1. Mở đầu

Để tiến hành biên soạn công trình *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh* các soạn giả cần xác định và làm rõ được cơ sở lý luận và thực tiễn để tiến hành biên soạn. Bởi việc nghiên cứu những vấn đề mang tính lý luận giữ vai trò quan trọng, kết quả

* TS - Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam; Email: huybinhvtd@gmail.com

của việc làm này sẽ giúp cho các soạn giả cũng như những nhà quản lý ý thức rõ hơn về đường hướng và tính chất của công trình, từ đó có thể đưa ra nội dung phù hợp. Việc làm rõ giá trị thực tiễn của công trình không chỉ đề cập đến thực tiễn du lịch Quảng Ninh mà còn chỉ ra giá trị và những đóng góp của công trình đối với địa phương. Việc nghiên cứu cơ sở lý luận và thực tiễn biên soạn *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh* còn là tiền đề để các soạn giả thực hiện các khâu đoạn cụ thể trong việc biên soạn.

2. Cơ sở lý luận tiến hành biên soạn *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh*

Về khái niệm bách khoa thư, đến nay ở nước ta đã có nhiều định nghĩa khác nhau. Chúng ta có thể tham khảo các định nghĩa trong *Từ điển tiếng Việt* do Hoàng Phê chủ biên, *Từ điển bách khoa Việt Nam* do Hội đồng Quốc gia Chỉ đạo biên soạn Từ điển bách khoa Việt Nam tổ chức biên soạn; theo định nghĩa của nhà nghiên cứu Nguyễn Kim Thân trong công trình *Nguyễn Kim Thân Tuyển tập*; định nghĩa của nhà nghiên cứu Vũ Quang Hào trong công trình *Kiểm kê Từ điển học*; định nghĩa trong sách *Lý luận, phương pháp luận Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam - Một số vấn đề cơ bản*,... Về giá trị của bách khoa thư, nhà bách khoa thư học lừng danh D. Diderot (1713-1784) viết: Bách khoa thư trình bày một cách tổng quát và có hệ thống nhằm mục đích cung cấp tri thức rải rác trên khắp trái đất, cho những người đang sống với chúng ta và cho những thế hệ sau,... sao cho con cháu chúng ta trở thành người có học hơn, có đạo đức hơn, sung sướng hơn [5, tr.666]. Các định nghĩa nêu trên đã đề cập đến chức năng, nhiệm vụ, hình thức và giá trị của bách khoa thư. Bách khoa thư có

chức năng là loại công trình học tập và tra cứu của cộng đồng bao gồm cả trình độ phổ thông và các chuyên gia; về nhiệm vụ, bách khoa thư chứa đựng các thông tin khoa học một cách tổng quát và đáng tin cậy về khoa học, kỹ thuật, văn hóa, nghệ thuật,...; về hình thức, các mục từ bách khoa thư có dung lượng lớn, chứa đựng các thông tin tri thức một cách toàn diện; bách khoa thư có loại được sắp xếp theo chủ đề, có loại được sắp xếp theo thứ tự bảng chữ cái.

Từ những quan niệm trên, chúng ta có thể hiểu: *Bách khoa thư là một loại công trình tra cứu và học tập, chứa đựng thông tin tri thức một cách khái quát của một hay mọi ngành khoa học, bao gồm các khái niệm, phạm trù cơ bản, cơ sở lý luận, phương pháp chính, trường phái và các tri thức thực tiễn. Nó hệ thống hóa các tri thức theo chuyên ngành, sắp xếp đơn vị tri thức theo mục từ hoặc chủ đề nhằm cung cấp cho đối tượng tiếp nhận những thông tin đầy đủ và đáng tin cậy nhất* [2, tr. 49]. Nhìn từ góc độ nội dung thông tin tri thức có các loại hình như: bách khoa thư tổng hợp, bách khoa thư chuyên ngành, bách khoa thư địa phương. Công trình *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh* là công trình khoa học cung cấp thông tin tri thức về du lịch học và các hoạt động có liên quan đến du lịch tỉnh Quảng Ninh. Trên cơ sở lý luận đó, có thể xác định công trình này thuộc loại bách khoa thư chuyên ngành của địa phương.

Về khái niệm *du lịch*, điều 4 của *Luật Du lịch* đã chỉ rõ: *du lịch là các hoạt động có liên quan đến chuyến đi của con người ngoài nơi cư trú thường xuyên của mình nhằm đáp ứng nhu cầu tham quan, tìm hiểu, giải trí, nghỉ dưỡng trong một thời gian nhất định*. Như vậy, nói đến du lịch là nói đến những chuyến đi nhằm thỏa mãn

nhu cầu giải trí, nghỉ dưỡng, khám phá của con người. Hoạt động du lịch sẽ kéo theo một chuỗi các hoạt động trên hành trình mỗi chuyến đi. Trong đó chứa đựng tổng thể những mối quan hệ phát sinh từ sự tác động qua lại lẫn nhau giữa khách du lịch, doanh nghiệp kinh doanh du lịch, cộng đồng cư dân của các địa phương trong việc thu hút và hấp dẫn khách du lịch.

Trong quá trình tiến hành biên soạn *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh*, các soạn giả có thể sử dụng phương pháp miêu tả, phương pháp điền dã (thu thập thông tin, phỏng vấn, quan sát,...), phương pháp loại hình, phương pháp chuyên gia, phương pháp và kỹ năng biên soạn từ điển và bách khoa thư (kỹ thuật lập bảng từ, định nghĩa, sắp xếp thông tin, hình ảnh minh họa,...); sử dụng một số thủ pháp như: thống kê, phân tích, tổng hợp, so sánh, đối chiếu,... nhằm thu thập, phân tích các dữ liệu nghiên cứu bao gồm cả nghiên cứu tổng thể và nghiên cứu chuyên sâu về du lịch của địa phương, các loại hình du lịch, các loại hình kinh doanh du lịch, tài nguyên du lịch. Đó là những phương pháp nghiên cứu và kỹ thuật cơ bản tiến hành biên soạn bách khoa thư du lịch ở các địa phương.

Hiện nay, du lịch trở thành một vấn đề mang tính toàn cầu. Một số quốc gia lấy chỉ tiêu đi du lịch để đánh giá chất lượng cuộc sống của người dân. Du lịch có vai trò quan trọng trong sự phát triển kinh tế của mỗi quốc gia. Du lịch Quảng Ninh nói riêng và Việt Nam nói chung đến nay đã có một quá trình hình thành và phát triển ổn định, chuyển sang giai đoạn định hướng và phát triển kinh tế. Dưới góc độ kinh tế học, du lịch đã thành một ngành mang lại lợi ích kinh tế to lớn cho mỗi địa phương, quốc gia. Đối với một số quốc gia, du lịch trở

thành nguồn thu ngoại tệ lớn trong ngoại thương. Lợi nhuận từ du lịch đã vượt trên cả bốn ngành sản xuất lớn như ô tô, điện tử, nông nghiệp và thép. Điều này cho thấy, du lịch có vai trò hết sức quan trọng trong sự phát triển kinh tế, xã hội của mỗi quốc gia.

Đến nay, khoa học du lịch đã có sự phát triển mạnh mẽ, những vấn đề cơ bản như thuật ngữ, khái niệm, phân loại, lịch sử, loại hình,... đều đã được đề cập và giải quyết dưới góc độ học thuật. Để đi đến đích trong nghiên cứu về du lịch, việc phát triển các lý thuyết trong hệ thống cấu trúc của ngành khoa học này cần được đẩy mạnh để xử lý biên độ tri thức trong cấu trúc tổng thể của nó. Chính việc nghiên cứu về du lịch sẽ tạo ra những đường hướng mới trước bức tranh toàn cảnh của hệ thống thông tin tri thức, giúp khám phá những bí ẩn, tiềm năng của ngành du lịch trong cấu trúc xã hội vẫn chưa được làm sáng tỏ. Khi khoa học đồng hành cùng kinh doanh, du lịch sẽ có một nền tảng vững vàng để phát triển trên cả bề rộng và chiều sâu. Từ đó, có thể hướng tới một tương lai xa hơn.

Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh là công trình mang tính liên ngành, ở đó bao gồm tổng hợp tri thức liên quan đến khoa học và hoạt động du lịch. Việc biên soạn công trình bách khoa thư du lịch này cần phải được tiến hành dựa trên nền tảng du lịch học và tri thức của những ngành có mối liên hệ gần gũi với ngành du lịch của tỉnh Quảng Ninh. Mặt khác, các soạn giả cũng cần có sự tham khảo, học hỏi các công trình bách khoa thư du lịch trên thế giới đã được phổ cập.

Trên thế giới đã có nhiều các công trình nghiên cứu, biên soạn các công trình về du lịch như từ điển, bách khoa thư, các dạng tài liệu chuyên khảo, công trình nghiên cứu

đã được xuất bản. Qua khảo sát các công trình bách khoa thư về du lịch cho thấy, những công trình này chủ yếu được xuất bản ở Mỹ và các nước phát triển thuộc Tây Âu nói tiếng Anh (Anh, Canada, Australia): cuốn *Bách khoa thư về Du lịch (Encyclopedia of Tourism)* do Jafar Jafari, Honggen Xiao chủ biên, xuất bản năm 2016 có tới hơn 700 tác giả đến từ hơn 130 quốc gia; *Bách khoa thư về Du lịch Bền vững (The Encyclopedia of Sustainable Tourism)* do Carl Cater, Brian Garrod và Tiffany Low chủ biên, xuất bản năm 2015, là công trình hợp tác của 163 tác giả từ 28 quốc gia ở 5 châu lục, tập trung viết về du lịch bền vững vào đầu thế kỷ XXI; *Bách khoa thư Quốc tế về Quản lý Khách sạn (International Encyclopedia of Hospitality Management)* của tác giả Abraham Pizam, xuất bản năm 2010 với sự tham gia của 241 thành viên; *Bách khoa thư về Du lịch Sinh thái (The Encyclopedia of Ecotourism)* xuất bản năm 2001 của các tác giả David B. Weaver và 4 cộng tác viên cùng 49 thành viên; *Bách khoa thư về Du lịch và Giải trí trong Môi trường Biển (The Encyclopedia of Tourism and Recreation in Marine Environment)* của tác giả Michael Luck, xuất bản 2008 gồm 170 thành viên; *Bách khoa thư về Du lịch giá rẻ (Encyclopedia of Cheap Travel)* của tác giả Terrance Zepice, xuất bản năm 2011, được biên soạn theo chuyên đề, có 8 chương với 41 chuyên mục, mô tả các loại du lịch giá rẻ, hướng dẫn khách tiếp cận loại hình du lịch này; *Bách khoa thư Quốc tế SAGE về Lữ hành và Du lịch (The SAGE International Encyclopedia of Travel and Tourism)* của tác giả Linda L. Lowry, xuất bản năm 2017, gồm 4 tập, với tổng cộng trên 500 mục từ,...

Thực tế, các ấn phẩm, tài liệu về du lịch ở Việt Nam không nhiều, chủ yếu là giáo trình giảng dạy về du lịch của các trường

đại học có khoa du lịch, một số ít sách nghiên cứu về du lịch bền vững, du lịch cộng đồng và nghiệp vụ du lịch. Trong những năm gần đây, xuất hiện ngày một nhiều hơn sách giới thiệu du lịch của các tỉnh, thành phố, các khu du lịch, sách giới thiệu về tài nguyên du lịch như di sản văn hóa, danh lam thắng cảnh của các vùng hay cả nước. Trong số các cuốn nêu trên, cuốn *Non nước Việt Nam 63 tỉnh thành* (2017) của nhóm Trí thức Việt đã giới thiệu tiềm năng du lịch của các tỉnh thành trên cả nước, bao gồm các tuyến, điểm du lịch, các danh thắng tự nhiên, công trình kiến trúc văn hóa - nghệ thuật, bảo tàng, làng nghề thủ công, lễ hội truyền thống, các chợ,... Cuốn *Việt Nam cảnh đẹp và di tích* (1989) của Phạm Lê Hoàn, Lê Tấn, gồm 4 chương: Chương 1 giới thiệu về Hà Nội với các thắng cảnh và di tích lịch sử, di tích cách mạng, các viện bảo tàng,... Chương 2 giới thiệu vùng biên giới phía Bắc, từ Đông Bắc (trong đó có Quảng Ninh, Hạ Long, Trà Cổ,...) đến Tây Bắc (Hoàng Liên Sơn, Sapa,...). Cuốn *Từ điển bách khoa đất nước, con người Việt Nam* (2010) của tác giả Nguyễn Văn Chiến và Trịnh Tất Đạt gồm 20.000 mục từ đã đề cập đến hầu hết lĩnh vực liên quan đến đất nước và con người của tổ quốc Việt Nam: lịch sử, địa lý, dân tộc, tổ chức, hành chính, kinh tế, giáo dục, quân sự, nhân vật; các phong tục, tập quán, lễ hội, đình, chùa, miếu, am,...; danh lam thắng cảnh, động vật, thực vật,... Cuốn *Từ điển địa danh lịch sử, văn hóa du lịch Việt Nam* (2002) của tác giả Nguyễn Văn Tân,... đã thu thập và giới thiệu hầu hết những địa danh liên quan đến lịch sử văn hóa Việt Nam, giúp cho người đọc có những thông tin chính xác về các vùng đất, miền quê về nhiều mặt như: các địa danh khảo cổ, danh thắng, du lịch; các địa danh liên quan đến tôn giáo - tín

ngưỡng, phong tục - tập quán; địa danh quê hương; các sự kiện văn hóa - nghệ thuật; địa danh qua các truyền thuyết - dã sử hoặc theo duyên cách các thời đại. Cuốn từ điển cung cấp thông tin về lĩnh vực du lịch mới chỉ đề cập tới các danh thắng mà chưa bao quát hết các nội dung của du lịch như một ngành kinh tế.

Ở nước ta, biên soạn các công trình bách khoa thư du lịch địa phương có bộ *Bách khoa thư Hà Nội* gồm 18 tập, mỗi tập đề cập đến một hoặc một số chuyên ngành, trong đó tập 15 là vấn đề về du lịch. Công trình *Bách khoa thư Hà Nội mở rộng* đã đề cập đến các thông tin tri thức của vùng đất Hà Nội mở rộng gồm tỉnh Hà Tây, huyện Mê Linh, tỉnh Vĩnh Phúc và 4 xã trước đây thuộc tỉnh Hòa Bình. Đây là bộ sách biên soạn về các chuyên ngành khác nhau, trong đó đề cập đến du lịch.

Về loại hình bách khoa thư du lịch địa phương, công trình *Bách khoa thư Du lịch Hà Giang* (2021) đã đề cập đến một số góc độ của du lịch tỉnh Hà Giang, trong đó chủ yếu là các điểm đến du lịch như: di tích, danh thắng, sản vật, lễ hội, các sản phẩm OCOP,...

Trong giai đoạn hiện nay, nước ta đang tổ chức biên soạn *Bách khoa toàn thư Việt Nam* mang tính tổng hợp. Bộ sách gồm 38 quyển, đề cập đến 79 chuyên ngành, trong đó chuyên ngành du lịch được biên soạn trong quyển 35: Du lịch, Thể dục thể thao, Âm thực, Trang phục. Công trình mang tính tổng hợp này sẽ cung cấp thông tin tri thức cơ bản về du lịch trong nước và trên thế giới.

Các công trình đã được xuất bản liên quan đến du lịch Quảng Ninh có thể kể đến bộ *Địa chí Quảng Ninh*, gồm 3 tập, do Ủy ban nhân dân tỉnh chủ trì biên soạn là một

công trình lớn, cung cấp các thông tin về mọi mặt lịch sử, kinh tế, văn hóa, xã hội của riêng tỉnh Quảng Ninh. Trong tập 3, phần Văn hóa xã hội gồm 12 chương, trong đó có những chương đề cập đến các vấn đề liên quan đến lĩnh vực du lịch của tỉnh như Chương II. Di tích danh thắng; Chương VII. Phong tục tập quán; Chương VIII. Tín ngưỡng - Tôn giáo;... Đây thực sự là một công trình có ý nghĩa quan trọng trong việc tổng kết các thành tựu của Quảng Ninh, góp phần quảng bá hình ảnh của tỉnh với bạn đọc trong và ngoài tỉnh. Một số công trình có liên quan đến du lịch Quảng Ninh có thể kể đến như: *Cẩm nang du lịch vịnh Hạ Long* của tác giả Phạm Hoàng Hải; *Những kỳ diệu trong vùng vịnh Hạ Long - Cát Bà: Hướng dẫn dã ngoại trên các tuyến đảo trù tinh ở Đông Bắc Việt Nam*, tập 10 của tác giả Phạm Côn Sơn; *Thành phố Hạ Long* do UBND thành phố Hạ Long chỉ đạo biên soạn; *Vịnh Hạ Long* của tác giả Thi Sánh; *Di sản văn hóa Tiên Yên* của tác giả Ngô Trung Hòa; *Vân Đồn - Thương cảng quốc tế của Việt Nam* của tác giả Nguyễn Văn Kim; *Dặm dài Quan Lạn* của tác giả Phạm Quốc Duyệt; *Danh thắng Yên Tử với những giá trị lịch sử - văn hóa* của tác giả Bùi Thị Kim Thủy; *Di tích lịch sử - văn hóa Nhà Trần tại Đông Triều* của tác giả Trịnh Công Lộc; *Yên Tử - Di tích lịch sử và danh thắng* (Sách hướng dẫn tham quan du lịch) của tác giả Lê Quang; *Trúc Lâm Yên Tử* của tác giả Lê Văn Thao; *Văn hóa ẩm thực Quảng Ninh* của tác giả Nguyễn Quang Vinh; *Tìm lại dấu vết Vân Đồn lịch sử* của tác giả Đỗ Văn Ninh; *Quảng Ninh - Hạ Long miền đất hứa* của tác giả Đỗ Phương Quỳnh; *Quảng Ninh miền đất những trầm tích* của tác giả Thi Sánh;... Những công trình này là một nguồn tư liệu ích dụng cho việc biên soạn *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh*.

Qua phần tổng quan các công trình kể trên, có thể thấy, việc biên soạn bách khoa thư du lịch ở nước ta đã và đang hình thành, trong đó Quảng Ninh là một vùng đất thu hút được sự quan tâm của các nhà nghiên cứu, các học giả. Những công trình nghiên cứu, biên soạn liên quan đến du lịch Quảng Ninh đa dạng về chủng loại, chủ đề và kích cỡ, nội dung. Tuy nhiên, đến nay Quảng Ninh vẫn chưa có một công trình nào có đủ tầm bao quát, chỉ có những cuốn đề cập đến du lịch Quảng Ninh trong tổng thể du lịch cả nước, lại có những cuốn chỉ giới thiệu một phần tiềm năng du lịch của Quảng Ninh, những cuốn riêng về Quảng Ninh thì cũng đề cập đến nhiều vấn đề, chưa nhằm sâu vào lĩnh vực du lịch. Vì vậy, việc biên soạn một cuốn *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh* vào thời điểm này là một nhu cầu cấp thiết và khả thi. Cấp thiết vì đã đến lúc Quảng Ninh cần có một công trình mang đủ tầm khái quát, tổng hợp các thông tin riêng về lĩnh vực du lịch. Khả thi vì với số lượng các công trình lớn, nhỏ đã có, với nguồn tư liệu phong phú như hiện nay, việc biên soạn *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh* hội tụ đủ các điều kiện thuận lợi để có thể được hiện thực hóa một cách hiệu quả, chất lượng.

3. Cơ sở thực tiễn biên soạn *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh*

Trong những năm đầu thế kỷ XXI, nhất là khoảng một thập kỷ trở lại đây, Quảng Ninh là địa phương có ngành du lịch phát triển nhanh chóng và trở thành ngành kinh tế mũi nhọn của tỉnh, đóng góp lớn cho ngân sách Nhà nước. Quảng Ninh là địa phương coi du lịch là một lĩnh vực quan trọng, một trong những mũi đột phá trong chiến lược phát triển kinh tế xã hội. Điều đó được thể hiện rõ trong tinh thần của các

Nghị quyết của các kỳ Đại hội Đảng bộ cấp tỉnh, đặc biệt là trong thời gian gần đây như: Đại hội Đại biểu Đảng bộ Tỉnh lần thứ XV, nhiệm kỳ 2020 - 2025 đã đưa ra Nghị quyết 02-NQ/TU về phương hướng nhiệm vụ 2021 xác định thành phố Hạ Long là tâm của các tuyến và mũi phát triển, trong đó du lịch luôn là một trọng tâm. Một trong những nhiệm vụ trọng tâm hàng đầu của nhiệm kỳ 2020 - 2025 của tỉnh là “phát triển dịch vụ tổng hợp hiện đại ngày càng giữ vai trò chủ đạo; du lịch trở thành ngành kinh tế mũi nhọn”.

Quyết định phê duyệt Quy hoạch tổng thể phát triển du lịch tỉnh Quảng Ninh đến năm 2020, tầm nhìn đến năm 2030 đã chỉ rõ, việc phát triển du lịch bền vững theo hướng chuyên nghiệp, hiện đại, hiệu quả, có trọng tâm, trọng điểm; dựa vào nguồn lực nội tại được xác định là chiến lược; phát triển du lịch đi đôi với bảo vệ và phát huy tối đa các lợi thế tự nhiên,... gắn với phát triển kinh tế biển; phát huy tối đa tiềm năng lợi thế đặc trưng về tự nhiên, yếu tố con người, xã hội, lịch sử, văn hóa Quảng Ninh. Mục tiêu phát triển, xây dựng Quảng Ninh thành một trung tâm du lịch quốc tế, một trọng điểm du lịch hàng đầu quốc gia có hệ thống cơ sở vật chất đồng bộ, hiện đại, sản phẩm du lịch đa dạng, đặc sắc, có chất lượng cao, thương hiệu mạnh, mang đậm bản sắc văn hóa các dân tộc trong tỉnh, có năng lực cạnh tranh với các nước trong khu vực và quốc tế,...

Đề án phát triển du lịch cộng đồng trên địa bàn tỉnh Quảng Ninh đến năm 2025, tầm nhìn 2035 đặt mục tiêu đưa Quảng Ninh thành trung tâm du lịch cộng đồng của vùng đồng bằng Sông Hồng và duyên hải Đông Bắc, phát triển du lịch cộng đồng đa dạng, chuyên nghiệp có những sản phẩm

đặc thù, đặc trưng riêng gắn với bảo vệ môi trường, giá trị văn hóa trở thành nền tảng hỗ trợ thực hiện các mục tiêu kinh tế xã hội và các ngành lĩnh vực kinh tế khác.

Để góp phần hiện thực hóa các chủ trương, đường lối, chính sách của tỉnh trong công cuộc phát triển kinh tế nói chung, ngành du lịch nói riêng, việc tìm hiểu, nghiên cứu và lưu giữ, bảo tồn, tuyên truyền, quảng bá để phát triển đóng vai trò rất quan trọng. Tuy thế, đến nay chưa có một công trình mang tính nhận thức tổng quan về mọi mặt du lịch của Quảng Ninh nhằm hệ thống lại tất cả các đặc điểm, tính chất trong hoạt động du lịch. Việc biên soạn công trình *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh* vừa là để cho người dân hiểu sâu về du lịch của tỉnh, vừa để giúp các nhà quản lý có được bộ dữ liệu tham khảo tổng quan về ngành du lịch Quảng Ninh nhằm tiện cho việc hợp tác, đầu tư và quảng bá hình ảnh địa phương.

Thực tế, Quảng Ninh trở thành một địa phương phát triển du lịch hàng đầu trong cả nước, góp phần vào sự tăng trưởng kinh tế của quốc gia. Quảng Ninh không chỉ thu hút khách du lịch khắp các tỉnh thành trong cả nước mà còn thu hút khách du lịch khắp thế giới. Hiện Quảng Ninh đang hướng đến những tiêu chuẩn toàn cầu để thu hút khách du lịch quốc tế tiềm năng có khả năng chi tiêu cao. Quảng Ninh đã xây dựng được một hệ thống cơ sở hạ tầng hiện đại làm tiền đề để cho du khách có thể dễ dàng tiếp cận các địa điểm du lịch. Trong đó, tỉnh đã xây dựng được hệ thống cơ sở hạ tầng đường bộ, đường biển rất thuận lợi cho du khách du lịch trong tỉnh. Quảng Ninh cũng đã xây dựng được các khu vui chơi giải trí

và văn hóa nhằm tăng nguồn thu du lịch. Trong những năm gần đây, các cơ sở lưu trú cao cấp đã thu hút được khách du lịch có thu nhập cao. Các chương trình và kế hoạch của tỉnh như: phát triển ngành du lịch xanh và bền vững để bảo tồn chứ không khai thác cạn kiệt môi trường; xây dựng thương hiệu du lịch Quảng Ninh tương xứng với Di sản Thiên nhiên Thế giới vịnh Hạ Long với những dịch vụ du lịch chất lượng cao và những trải nghiệm tốt nhất về thiên nhiên, văn hóa; đào tạo nâng cao kỹ năng cho nguồn nhân lực trong tỉnh, có thể cung cấp dịch vụ đạt chất lượng quốc tế nhằm thu hút khách du lịch toàn cầu; nâng cao phần đóng góp từ du lịch cho GDP của tỉnh; tạo cơ hội việc làm và nâng cao thu nhập cho cộng đồng, góp phần xóa đói giảm nghèo.

Về tài nguyên du lịch, trên địa bàn tỉnh Quảng Ninh có rất nhiều tài nguyên du lịch, bao gồm tài nguyên tự nhiên, tài nguyên nhân văn. Về tài nguyên tự nhiên, Quảng Ninh có những danh thắng đẹp và đa dạng, đặc biệt là ở các đảo, bãi biển và vùng núi. Tài nguyên du lịch biển đảo rất phong phú và đa dạng, bên cạnh vịnh Hạ Long được UNESCO công nhận là Di sản Thiên nhiên Thế giới, Quảng Ninh có hệ thống tài nguyên du lịch biển đảo liên hoàn với 250 km bờ biển, 6.000 km² mặt biển và hơn 2.000 hòn đảo lớn nhỏ nối liền các vịnh Hạ Long, vịnh Bái Tử Long, huyện đảo Vân Đồn, vườn Quốc gia Bái Tử Long, huyện đảo Cô Tô, đảo Vĩnh Thực, bãi biển Trà Cổ của thành phố Móng Cái với rừng Quốc gia Cát Bà,... Với sự đa dạng về tài nguyên biển đảo, Quảng Ninh đã có một loạt bãi tắm thu hút được khách du lịch như Trà Cổ, Quan Lạn, Minh Châu, Ngọc Vũng, Cô

Tô,... Hệ thống tài nguyên biển đảo tạo ra một vùng du lịch có quy mô lớn, thuận lợi để tổ chức các tour du lịch liên hoàn, có thể kết nối giữa khu vực trung tâm du lịch là thành phố Hạ Long với các vùng lân cận.

Quảng Ninh còn có một số tài nguyên du lịch tự nhiên độc đáo, có thể kể đến nước khoáng nóng ở phường Cẩm Thạch và phường Quang Hanh, thành phố Cẩm Phả; nguồn nước khoáng nóng tại huyện Bình Liêu và Tiên Yên cũng rất tiềm năng cho sự phát triển loại hình du lịch nghỉ dưỡng, chữa bệnh. Quảng Ninh còn có nhiều hồ, đập, tiêu biểu như hồ Yên Trung (thành phố Uông Bí), hồ Yên Lập (thành phố Hạ Long), hồ Khe Chè, hồ Bến Châu (huyện Đông Triều), hồ Tràng Vinh, hồ Quất Đông, hồ Phênh Hồ, hồ Mán Thí (thành phố Móng Cái), hồ Chúc Bài Sơn (huyện Hải Hà) rất thuận tiện cho phát triển du lịch sinh thái.

Quảng Ninh có một số suối, thác có cảnh quan đẹp, điển hình như: thác Lũng Xanh (thành phố Uông Bí), thác Mơ (thị xã Quảng Yên), thác Khe Vằn (huyện Bình Liêu). Quảng Ninh có một số núi cao và đẹp như núi Yên Tử (thành phố Uông Bí), núi Bài Thơ, núi Chùa Lôi Âm (thành phố Hạ Long), núi Kỳ Thượng (huyện Hoành Bồ), núi Chúc Bài Sơn (huyện Hải Hà),... Một số núi đã trở nên nổi tiếng như núi Yên Tử, núi Bài Thơ.

Về tài nguyên du lịch nhân văn, trên địa bàn tỉnh Quảng Ninh có hơn 600 di tích văn hóa và lịch sử, bao gồm chùa, đền, lăng tẩm và các danh thắng. Trong số đó, có 64 di tích được công nhận ở cấp quốc gia, tiêu biểu như chùa Yên Tử, đền Cửa Ông và các lăng mộ vua nhà Trần, các nhà thờ họ và đình làng ở thị xã Quảng Yên; 62 di tích được công nhận di tích cấp tỉnh, gồm chủ

yếu là di tích lịch sử và một số danh thắng. Trong đó đặc biệt có giá trị khai thác phục vụ phát triển du lịch là 3 di tích được xếp hạng Di tích quốc gia đặc biệt bao gồm: Di tích lịch sử và danh lam thắng cảnh Yên Tử (thành phố Uông Bí), Di tích lịch sử Bạch Đằng (thị xã Quảng Yên) và Khu di tích lịch sử văn hóa nhà Trần tại huyện Đông Triều. Bên cạnh những di tích kể trên, theo thống kê của Sở Văn hóa và Thể thao Quảng Ninh, toàn tỉnh hiện có khoảng 500 di tích chưa được xếp hạng. Đây là nguồn tài nguyên nhân văn có tiềm năng lớn để phát triển du lịch.

Hiện nay, những di tích lịch sử, văn hóa có cảnh quan đẹp, điều kiện giao thông thuận lợi, đã được đầu tư quy mô lớn và được quảng bá giới thiệu tốt như: đền Cửa Ông (thành phố Cẩm Phả), chùa Cái Bầu (huyện Vân Đồn), chùa Long Tiên, đền thờ Đức Ông Trần Quốc Nghiễn (thành phố Hạ Long), chùa Ba Vàng (thành phố Uông Bí),... Ngoài ra, trên địa bàn tỉnh Quảng Ninh còn rất nhiều di tích có giá trị như chùa Quỳnh Lâm (huyện Đông Triều), đền thờ Trần Hưng Đạo, miếu Vua Bà, đình Phong Cốc (thị xã Quảng Yên), đình Trà Cổ, nhà thờ Trà Cổ, chùa Xuân Lan, đền Xã Tắc (thành phố Móng Cái), nhà thờ Hòn Gai (thành phố Hạ Long), đình Quan Lạn (huyện Vân Đồn),... đều là những di tích có tiềm năng thu hút khách tham quan.

Quảng Ninh có nhiều lễ hội truyền thống, có thể kể đến một số lễ hội tiêu biểu như: Lễ hội Yên Tử, lễ hội chùa Quỳnh Lâm, lễ hội Bạch Đằng, lễ hội Tiên Công, lễ hội đền Cửa Ông, lễ hội chùa Long Tiên, lễ hội đình Quan Lạn, lễ hội đình Trà Cổ,... Các lễ hội có sức hấp dẫn đối với du khách trong nước và quốc tế. Một số lễ hội của

đồng bào các dân tộc ít người tại các huyện Hoà Bình, Bình Liêu, Tiên Yên, Ba Chẽ, Hải Hà, Đầm Hà cũng có tiềm năng du lịch lớn nếu khai thác hợp lý.

Một số tài nguyên du lịch nhân văn khác ở Quảng Ninh như: nghi lễ then cổ của người Tày (Bình Liêu), hát nhà tơ - hát (múa) cửa đình, nghệ thuật rối nước được biểu diễn ở làng quê Yên Đức và thành phố Hạ Long,... Tại một số huyện miền núi, địa phương có thêm một số loại hình nghệ thuật riêng, như: hát “Then” của người Tày, hát “Soóng cợ” của người Sán Chỉ, hát “Sán Cỏ” của người Dao,...; tại vùng biển có các loại hình nghệ thuật có thể khai thác du lịch như: hát Đới, hát Giao duyên, hát Chèo đường của dân cư vùng biển,...

So với các tỉnh, thành phố khác ở Việt Nam, Quảng Ninh có nhiều tiềm năng, tài nguyên du lịch có giá trị nổi bật, đặc sắc, có lợi thế cạnh tranh cao. Bên cạnh các tài nguyên du lịch kể trên, Quảng Ninh còn có lợi thế về vị trí địa lý, đặc biệt là cửa khẩu quốc tế Móng Cái, khu kinh tế Vân Đồn bao trùm toàn bộ huyện đảo Vân Đồn đang trở thành một trung tâm du lịch sinh thái biển đảo chất lượng và dịch vụ cao cấp, trung tâm hàng không, đầu mối giao thương quốc tế,... Cùng với những tài nguyên du lịch đa dạng là sự năng động, sáng tạo của các cấp chính quyền tỉnh Quảng Ninh, sự quan tâm mang tính chiến lược của Đảng, Nhà nước và Chính phủ Việt Nam đã góp phần quan trọng trong sự phát triển du lịch Quảng Ninh.

Trong xu thế phát triển của đất nước và hội nhập quốc tế hiện nay, sự thu hút du khách trong và ngoài nước đến với

Quảng Ninh đang là cơ hội và trở thành nhiệm vụ cấp thiết. Công trình *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh* sẽ trở thành một trong những phương tiện hữu hiệu để thực hiện nhiệm vụ này. Công trình góp phần phục vụ cho công tác quản lý Nhà nước về du lịch; là tư liệu để tra cứu, giảng dạy, giáo dục nâng cao nhận thức, kiến thức cho cộng đồng và những người làm công tác lãnh đạo, quản lý tại Quảng Ninh. Ngoài ra, *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh* còn góp phần giúp chuẩn hóa các thuật ngữ du lịch và cung cấp thông tin về tình hình thực tế của du lịch địa phương.

4. Kết luận

Việc tìm hiểu cơ sở lý luận và thực tiễn tiến hành biên soạn công trình *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh* đã phân tích, làm rõ vấn đề về khái niệm, phương pháp tiến hành, tổng quan tình hình nghiên cứu, biên soạn, trình bày tiềm năng du lịch, tính khả thi, vai trò và ý nghĩa của công trình. Đó là cơ sở giúp cho các nhà quản lý và soạn giả có căn cứ để triển khai công trình này.

Quảng Ninh là vùng đất có điều kiện tự nhiên, lịch sử, văn hóa và du lịch mang đặc trưng riêng. Sự ra đời của công trình *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh* sẽ là cẩm nang giúp người đọc lĩnh hội được tri thức của địa phương, cung cấp các thông tin khoa học về du lịch. Ngoài ra, bách khoa thư du lịch còn góp phần lưu giữ, bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa. Công trình không chỉ là công cụ để tra cứu mà còn là công trình văn hóa, khoa học quan trọng của địa phương. *Bách khoa thư Du lịch tỉnh Quảng Ninh* sẽ trở thành ấn phẩm mang tính tổng hợp

về du lịch Quảng Ninh, mang đến thông tin du lịch và khơi gợi khát vọng khám phá, chinh phục vùng đất cho du khách, trở thành đối tượng khám phá, mở rộng tri thức, giúp cho đối tượng tiếp nhận vượt qua giới hạn tri thức về địa phương.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Ngô Thị Diệu An, Nguyễn Thị Oanh Kiều, *Giáo trình tổng quan du lịch dùng cho chuyên ngành du lịch, khách sạn, nhà hàng trình độ cao đẳng*, Nxb. Đà Nẵng, Tp. Đà Nẵng, 2014.
- [2] Nguyễn Huy Bình, Nguyễn Văn Lợi, Hoàng Thị Nhung, Tạ Văn Thông, *Nghiên cứu từ điển và bách khoa thư*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội, 2020.
- [3] Nguyễn Văn Đính, *Du lịch và phát triển*, Nxb. Bách khoa Hà Nội, Hà Nội, 2017.
- [4] Nguyễn Văn Đính, Trần Thị Minh Hòa, *Giáo trình kinh tế du lịch*, Nxb. Lao động – Xã hội, Hà Nội, 2006.
- [5] Tỉnh ủy - Ủy ban Nhân dân tỉnh Quảng Ninh, *Địa chí Quảng Ninh*, Nxb. Thế giới, Hà Nội, 2001.
- [6] Hà Học Trạc, *Lịch sử - Lí luận và thực tiễn biên soạn Bách khoa toàn thư*, Nxb. Từ điển Bách khoa, Hà Nội, 2004.
- [7] Viện Ngôn ngữ học, *Nguyễn Kim Thản tuyển tập*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội, 2003.